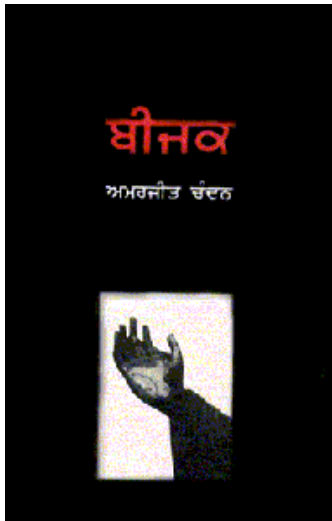

ਅਮਰਜੀਤ ਇਕੋਲਾ

ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਬੀਜਕ, ਅਮਰਜੀਤ ਚੰਦਨ, ISBN 81-7599-055-8, ਨਵਯੁਗ 1996

ਪਹਿਲਾ ਬੀਜਕ ਸੰਤ ਕਬੀਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, ਜੋ ਅੱਜ ਤੋਂ ਛੇ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਮਿਆ। ਆਪਣੇ ਰਚਨਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਨਾਂ ਬੀਜਕ ਰਖ ਕੇ ਅਮਰਜੀਤ ਨੇ ਕਬੀਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਪੈੜ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ। ਸਾਂਝ ਏਨੀ ਕੁ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਵਾਂਗ ਰਚਨਾਕਾਰ ਅਮਰਜੀਤ ਵੀ ਅਸਲੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਸਲੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਲਈ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਨਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਅਮਰਜੀਤ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥ ਮੇਰੀ ਸੀਮਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿਚਲਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਹਾਂ, ਏਨਾ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਸੰਗ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਬੀਰ ਵਾਂਗ ਹਰਨਾਮ ਤੇ ਅਮਰਜੀਤ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵੀ ਨਿਵੇਕਲੇ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਂਝ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਨਹੀਂ, ਸਮਾਨਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਤਿੰਨੋਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਰਲਦੇ-ਮਿਲਦੇ ਨਹੀਂ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਅਮਰਜੀਤ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਦੂਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ-ਵੱਧ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੂਣ ਤੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਵੇਕਲਾ ਹੈ।

ਕਬੀਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਉਹ ਇਕ ਹੋਰ ਜਣੇ ਨਾਲ ਵੀ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ ਧਰੇਜਾ। ਧਰੇਜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਏਨਾ ਕੁ ਗਿਆਨ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਅਮਰਜੀਤ ਦੇ ਬੀਜਕ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਿਆ। ਕਬੀਰ ਦੇ ਬੀਜਕ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਦਾਚਿਤ ਹੀ ਮਿਲੇ।

ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਮਰਜੀਤ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਸੇਧਾਂ ਤੇ ਸਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਲਹੌਰ ਵਾਸੀ ਨਜਮ ਹੁਸੈਨ ਸੱਯਦ ਹੈ। ਅਮਰਜੀਤ ਨੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਆਦਿਕਾ ਦੀ ਥਾਂ ਨਜਮ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਛਾਪੀ ਹੈ। ਨਜਮ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਰਜੀਤ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਪਰਾਗਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਦਿਕਾ ਲਈ ਦੀਬਾਚਾ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤੇ 'ਦੀਬਾਚਾਬਾਜ਼ੀ' ਜਾਂ 'ਦੀਬਾਚਾਗਰਦੀ' ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਮਰਜੀਤ ਨਜਮ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਦੀਬਾਚੇਗਰਦੀ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚਿੱਠੀ ਛਾਪ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੀਜਕ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਦੀਬਾਚਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂ ਲਿਖਵਾਇਆ ਸੀ! ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਨਜਮ, ਅਮਰਜੀਤ ਦੀ ਪੈੜ 'ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਵੀ ਰੀਵੀਊਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਖਲਜਗਣ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਰਹਿੰਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪੈੜਾਂ 'ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਵੀ ਮੱਤ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਨਾਲੇ ਅਮਰਜੀਤ ਦੀਆਂ ਨਜਮਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਾਲੇ ਛਾਪਦੇ ਨੇ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਰਸੀ ਵਾਲੇ ਉਹਦੀਆਂ ਨਜਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਛਾਪ ਲੈਣ ਤਾਂ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ। ਰੀਵੀਊ ਵਜੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਚਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਮਰਜੀਤ ਭਾਵੇਂ ਸੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਸੋਹਣਾ, ਰਹਿੰਦਾ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਖ਼ਾਸ ਉਹਦੇ ਤਰਜ਼ੇ-ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਢਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਜਾਂ ਪਰਾਗੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਰਜੀਤ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਅਮਰਜੀਤ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਮਰਜੀਤ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਤਰਜ਼ੇ-ਤਹਿਰੀਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਕਬੀਰ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਜਨਮ ਸਦੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਕਬੀਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਰਮੇਸ਼ਚੰਦਰ ਨੇ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਛਾਪੀ ਹੈ ਕਬੀਰ ਇਕੋਲਾ। ਅਮਰਜੀਤ ਦੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਜੇ ਅਮਰਜੀਤ ਇਕੋਲਾ ਕਹਿ ਲਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਗ਼ਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਰਸੀ, ਫਰਵਰੀ 2000